

ZELFPORTRET

H. VAN MEEGEREN

HAN VAN MEEGEREN

DOOR
JAN UBINK

In een tijd, als de onze, waarin veel wordt geredeneerd — en soms ook gepeinsd — over het doel van de kunst, haar middelen, haar richting, haar oorsprong, komt als verrassende tegenstelling het feit voor, dat oude eenvoudige waarheden over het hoofd gezien worden. Er zijn natuurlijk buiten de kunstenaars menschen, die in de gedachtenwisseling belang stellen. Maar het zijn er weinig en de meesten houden zich afzijdig: zij lezen een boek.... omdat zij er door worden geboeid; zij hangen een schilderij aan hun muur.... wijl zij het

mooi vinden en zij gaan naar de opera om er door te worden.... bekoord, meegeslept en betooverd.

Het kunstgenot van den gemiddelden mensch kent geen andere voorwaarden dan de hier genoemde. In den kring der „intellectueelen” is het anders gesteld. Er zijn daar modes, richtingen, reputaties, voorkeuren, die ten deele voortspuiten uit snobisme, veranderingszucht, verveling, de belangen van beroeps-aestheten, ten deele ook (maar dit slechts heel zelden) uit plotselinge veranderingen in de maatschap-

MEVROUW J. VAN MEEGEREN-VAN WALRAVEN
FOTO E. M. VAN OJEN

pij. Er is bijvoorbeeld een duidelijk verband tusschen het lot van Duitschland en Rusland na den wereldoorlog en den vorm van enkele zoogenaamd moderne kunstuitingen daar te lande.

In vroeger tijden, toen er weinig verkeer was tusschen de landstreken en tusschen de menschen, moet de vorming van een „intellectueelen” smaak uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk zijn geweest. De bisschop, die een nieuw altaarkleed kocht voor de kathedraal, waarin hij van plan was een feestmis te celebreren, ging op dezelfde wijze te werk als een vrouw, die in den huidige tijd een tapijt wenscht te koopen voor wand, deur of vloer. Hij wendde zich tot een vertrouwd adres en raadpleegde zijn eigen smaak.

Of dit alles in den tegenwoordigen tijd wel veel veranderd is? In den grond van de zaak niet. De intellectueel, die zich uit voorzichtigheid aangewend heeft te huilen met de modewolven in het bosch der snobs gaat toch stug zijn eigen gang. Wie geregeld de ateliers van onze schilders bezoekt, weet, dat niet-

tegenstaande alle „ismes” en de meening van „gezaghebbende” critici, het publiek koopt volgens voorkeuren, die weliswaar onverklaard blijven, maar in den regel verband houden met een oud en zuiver instinct.

Zoo kan men het publiek zooveel omtrent geschilderde portretten trachten voor te houden als men wil, het zal ten allen tijde ten opzichte van dit portret maatstaven aanleggen, waaraan de schilder zich dient te houden, wil hij althans... aan het schilderen blijven. Vooral het geschilderde portret is zulk een geschikt voorbeeld ter verduidelijking van mijn bewering, omdat de opdrachtgever tegenover den schilder gesteund wordt door een kring van familieleden en vrienden, die zich sterk meenen te voelen door hun grootere kennis van het onderwerp.

Wanneer een schilder een damesportret voltooid heeft en de echtgenoot van het model verklaart na lange beschouwing, dat het portret „zijn vrouw niet is”, dan bestaat er een groote kans, dat de schilder althans in één opzicht gefaald heeft. Niet voor zich zelf: hij schilderde de vrouw, die hij zag; ook niet voor

JACQUES VAN MEEGEREN
FOTO WILLEM CORET

het nageslacht, dat hem zal oordeelen (of veroordeelen) naar de mate van zijn schildersbekwaamheden. Maar wel voor den principaal, die een ander portret kreeg dan hij verwachtte.

De kwestie, die ik hier naar voren breng, is oud. Wanneer ik haar op staanden voet in een gezelschap van „abele broeders van Sint Lukas” aan de orde stelde, zou de klok van middernacht het twistgesprek nog niet doen staken. En één ding zou niet worden aangevoerd of slechts terloops worden vermeld, namelijk, dat het schilderen van een portret een bijzondere gave veronderstelt. De groote meerderheid van de schilders, van meening, dat hun kunst de weergave beoogt van de wereld der verschijningen, zal geneigd zijn de bewering te verdedigen, dat de aard van die verschijningen van minder belang is. Een goed schilder schildert alles: landschap, bloemstuk, stillevens, decoratief paneel... of portret. Natuurlijk zullen de meeste menschen op den duur hun aanleg gaan specialiseeren... maar in wezen stellen alle onderwerpen dezelfde eischen: je moet ze zien en schilderen.

Het is echter duidelijk, dat de zaak hiermede niet is uitgemaakt. Er is bij een portret de moeilijke kwestie van de gelijkenis. Wanneer een schilder goed ziet en goed schildert, maakt hij dan ook een gelijkend portret? Het antwoord op deze vraag wordt altijd vertoebeld door de wedervraag, wat onder gelijkenis te verstaan is. Bestaat de gelijkenis alleen in

ADDY VAN BLEYENBURGH
H. VAN MEEGEREN FOTO E. M. VAN OJEN

PROF. IR. C. L. VAN DER BILT
LID DE KAMER STATEN-GEN.
H. VAN MEEGEREN FOTO E. M. VAN OJEN

de visie van den schilder of is zij ook iets, dat bij het model van het portret en zijn omgeving behoort?

Als men dit laatste aanvaardt wordt het begrip „gelijkenis” precieser, maar voor den schilder moeilijker te vatten. Vanaf het oogenblik, dat hij streeft naar een „gelijkend” portret, moet hij zijn schildersbekwaamheden aanvullen met karakterkennis, wetenschap van de wereld en vooral inzicht in het maatschappelijk leven. Hij moet een fijn gevoel hebben voor verhoudingen tusschen de menschen, hij moet zich de eene maal weten te verheffen boven den persoon, dien hij schildert, een tweeden keer moet hij er mee gelijk staan, en in een zeldzaam geval moet hij zich weten te onderwerpen.

Alleen toegerust met dit wonderlijk samenstel van eigenschappen bestaat voor hem de mogelijkheid het moeilijk vraagstuk van het portret tot oplossing te brengen. Ieder portret staat op zich zelf, niet alleen qua portret (hetgeen den schilder aangaat) maar ook als geval, als eenvoudige bestelling. Wat verwacht de moeder, die haar geliefden zoon naar Indië ziet vertrekken en den kunstenaar vraagt een beeld te konterfeiten van den vertrekkenden zwerver? Vraagt zij ons de visie van den schilder? In geen geval. Zij wenscht een afbeelding, die de herinnering in het moederhart

WILLEM VAN WELDEREN BARON RENGERS
H. VAN MEEGEREN FOTO E. M. VAN OJEN

PIM BEEK
H. VAN MEEGEREN FOTO E. M. VAN OJEN

MEVROUW T. BEEK
H. VAN MEEGEREN

levendig houdt, desnoods tot over den dood heen. Met welke bedoeling geeft de bruidegom de opdracht tot het schilderen van zijn bruid? Er is geen andere dan om tot in late grijsheid de herinnering bij zich te bewaren en te versterken van de jonge vrouw, die hij liefhad en met wie hij later zooveel vreugd en leed gedeeld heeft. Doch hoe anders wordt de taak van den schilder, als hem gevraagd wordt een portret te maken, dat straks een waardige plaats behoort in te nemen in een statige familiegalery, of als hem verzocht wordt de opdracht te aanvaarden van het schilderen van de beeltenis van een groot geleerde, staatsman of kunstenaar, tot wien het nageslacht onder-

W. T. BEEK-SIMONS

FOTO E. M. VAN OJEN

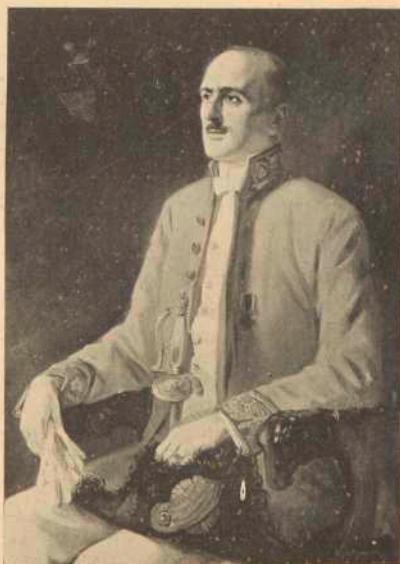
MEVROUW DR. G. STEIJNS-VERVER

H. VAN MEEGEREN

FOTO E. M. VAN OJEN

zoekend zal opblikken, geboeid door de wonderlijke verwachting, dat het van het stille doek nog troost kan ontvangen, of de oplossing van raadselachtige geheimen.

Het is voor Han van Meegeren een verheugend verschijnsel, dat hij vele van de hier geschetste moeilijkheden niet alleen heeft begrepen, maar ook opgelost. Het is allengs een gemeenplaats geworden dezen schilder te noemen met het epitheton „geniaal”. Dit is een gemakkelijke en goedkope manier om zich van hem af te maken. De welwillende beoordeelaar heeft hem in dat geval weliswaar niet te kort gedaan, doch in den grond van de zaak... niets van hem gezegd. Waarom kan

E. BARON VAN HEEKEREN VAN MOLECATEN

H. VAN MEEGEREN

FOTO B. A. DE VRIES

van Meegeren terugblikken op zooveel goed geslaagde portretten? Welke gave stelt hem in staat als bij buitengewone intuïtie beurte- lings te grijpen: de voornaamheid van een laatsten telg van een oud adels geslacht, de teer- heid van een speelsch en onbedorven kind, de zwier van een groot kunstenaar, de kracht van den industriëel, het doorzicht van den diplomaat?

Het woord „geniaal” zegt in dit verband weinig. Het brengt tot een uiterlijke eigenschap terug, wat in zijn wezen het voortbrengsel is van gestadig werk en diepe studie. Hiermede wil ik niet ontkennen, dat van Meegeren een bijzonder plastisch vermogen bezit. De be- wijzen daarvan liggen voor het grijpen. Het gebeurt meermalen, dat de Haagsche Kunst- kring gasten van betekenis ontvangt. In zijn Gouden Boek bewaart de Kring daarvan een reeks herinneringen, voor een deel tekenin- gen en phantasieën, voor een ander deel, en dit is niet het minste, portretten. Het behoort tot de kunstenaarstraditie, den gevierden gast na afloop van ontvangst of voorstelling om een oogenblik poseeren te verzoeken. Een der schilders neemt papier, krijt en pastel en maakt van den hoofdpersoon van den avond een vlugge schets.

Wie in dit Gouden Boek bladert zal in de laatste jaren den naam van Han van Mee- geren daarin herhaaldelijk aantreffen. Vele portretten zijn van zijn hand en wie, zooals ik, eenige malen het voorrecht had, hem in het late nachtelijke uur bezig te zien, zal een sterken indruk hebben gekregen van zijn won- derlijke vermogens. Hij maakt het zijn „model” niet lastig: deze is immers gast! Rustig mag hij blijven converseeren, zijn sigarette rooken en zijn whiskey mengen. Een kring belangstel- lenden staat om schilder en „geteekende”.... maar verder wordt er gelachen, gezongen, ge- musicieerd en gedanst.

En dan gebeurt het wonder, van Meegeren maakt wat grapjes, hij diept uit zijn smoking een paar roode en zwarte krijtjes op, werpt een scherpen, eenigszins argeloozen roofvogel- blik op het slachtoffer en begint te teekenen, te vegen, te poetsen, te wrijven, schijnbaar met beide handen, met alle tien vingers, het is of het portret in kleur en materie onder de vin- gertoppen ligt en of het inplaats van geteekend, gekneet, geknepen, geduwd moet worden tot een magische rubber, die straks als een too- verachtig fluidium op het papier ligt. De visie

is langs onnaspeurlijke wegen schier ongerept in het materiaal van den teekenaar overgegaan.

Dezelfde verbluffende vaardigheid legt van Meegeren soms ook op zijn atelier aan den dag. Liefhebbers van oude verhalen kennen de le- gende van den glorierijken Haarlemmer Frans Hals, die eenmaal een bezoek kreeg van een vreemdeling, die op zijn doorreis naar Engeland te Haarlem was afgestapt om zich een portret te laten maken door den grootsten portretschilder van alle tijden. Er was weinig tijd, meester Hals werd ijlings geroepen, ver- ven werden gemengd, een paneel klaar gezet, en de voorwaarde gesteld.... binnen twee uur moest het portret gereed. En kwam gereed tot groote voldoening van den vreemdeling, die nu echter op zijn beurt zijn vaardigheid wilde beproeven. Hij verraste de toegestroomde Haar- lemsche kunstbroeders.... ook met een schit- terend portret.... eveneens binnen de twee uur, waarop Hals zou uitgeroepen hebben: „Gij zijt de duivel.... of van Dyck”. Waarin hij goed geraden had, want zijn bezoeker was inderdaad Anthony van Dyck, die van uit Brabant op weg was naar het hof van Engeland.

Het verhaal is bekend. Of het meer is dan een legende? Vermoedelijk zal het wel wat opge- sierd zijn. Maar wat de kern van de zaak betreft: de mogelijkheid van schilderen met zoo vlugge en vaste hand, deze behoeft niet in twijfel ge- trokken te worden. Eenige malen heb ik bij van Meegeren althans de helft van de legende ge- zien. Wanneer hij in een opgewekte stemming was en het model maakte indruk op hem, zag ik hem als het ware op het doek aanvallen, zon- der schets, schijnbaar ook zonder plan, met breede toetsen en forsche vegen het portret op- zetten, zoo zwierig, zoo los, zoo levendig, dat binnen enkele uren alle gedachten aan verf weg was en het wondere leven zelf je toeblikte van wat zoo kort geleden nog een stuk grijs linnen was. De andere helft van de legende, namelijk dat de persoon in kwestie opstond en van Mee- geren het palet uit de hand nam en hem op zijn beurt „op het doek wierp” heb ik uit den aard der zaak nog niet waargenomen.

Toch zou iets dergelijks zich in den huidige- gen tijd nog wel eens kunnen afspeelen. Het geschilderde portret staat weer hoog in eere, in alle landen stellen de leidende figuren van de samen- leving er prijs op door de bekwame portret- schilders van hun natie vereeuwigd te worden. De mogelijkheid dat een groot portrettist hier incognito in Den Haag kwam en van Meegeren

Zie vervolg blz. 170.

een kunstenaarspoets wilde spelen is volstrekt niet buitengesloten.

De omstandigheden zijn veranderd, Den Haag is groeter dan het oude Haarlem der 17de eeuw, de vreemdelingen stappen niet uit trekschuit of diligence, zij arriveeren per Pullman of K.L.M., maar de onderlinge verhoudingen zijn gelijk gebleven, het Leven is kort, maar de Kunst blijft eeuwig en van tijd tot tijd wordt de mogelijkheid der legenden geboren en herkennen de merkwaardige geesten van den tijd elkander onder het slaken van den plotselingen uitroep: „Jij bent de duivel of... een schilder, die waarlijk schilderen kan!”

Het eenige, wat aan van Meegeren tot dusver nog niet te beurt viel, is het regentenstuk in alle grootschheid van zijn opzet. Een lange lijst van werken draagt zijn handteekening. Grote kunstenaars hebben voor hem geposeerd, vertegenwoordigers van den hoogen adel hebben van zijn talent een gretig gebruik gemaakt voor hun familie-verzameling (wij noemen met name het schoone mannelijke portret van E. Baron van Heeckeren van Molecaten en

het klassiek liefelijke van Anna Baronesse Bentinck), autoriteiten vonden in hem den passenden vertolker; ik herinner aan de schitterende weergave van Prof. Ir. C. L. van der Bilt, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en — wijl ik het toch over den Haagschen Kunstkring had, aan het portret van burgemeester Patijn in het Gouden Boek.

Is het wonder, dat de eerezucht van Han van Meegeren uitgaat naar een groot doel en dat hij hoopt, dat hem nog eens de gelegenheid wordt geschonken tot een kloek en fier schilderij van een belangrijk college, zooals de Republiek in haar gouden tijd er zoo veel gekend heeft? Er kan niet gezegd worden, dat dit doel de maat van zijn kunnen te boven gaat. Hij is nog jong, van Frans Hals is geen schilderij bekend, dat hij vóór zijn twee en dertigste jaar heeft vervaardigd en van Meegeren heeft dien leeftijd nauwelijks overschreden. Hopen we, dat hij dit doel, waarop zoolwel de kunstenaar, als het land, waartoe hij behoort, recht heeft, tot beider roem moge bereiken!

MAANDBLAD „NEDERLAND”

VERZAMELING v. OORSPRONKELIJKE BIJDRAGEN
OP HET GEBIED v. LETTERKUNDE EN BEELDENDE
KUNST ONDER REDACTIE VAN JOHAN KONING
EN Dr. ALFRED A. HAIGHTON

„Nederland” gaat 1 Januari a.s. zijn 82sten Jaargang in. Sterk, gezond, levenslustig en ook levensblij want het mag zich, ondanks zijn hoogen ouderdom, nog altijd verheugen in de hartelijke belangstelling van schrijvend Nederland. Het telt onder zijn medewerkers de beste schrijvers en schrijfsters van ons land en het geeft nog altijd gelegenheid aan jonge auteurs voor de eerste maal contact te krijgen met een uitgebreide kring van literairgevoelige lezers. — Een complete jaargang van „Nederland” is een boekdeel van 1152 pagina's, dat romans, novellen, verzen en tal van korte verhalen bevat. Een boekdeel dat men jarenlang met genoegen ter hand neemt. Voor den 82sten jaargang ligt reeds werk van onze beste auteurs gereed.

„Nederland” kost per jaargang f 20.—, franco per post f 21.—. Proefnummers gratis op aanvraag bij de Leidsche Uitgevers Maatschappij.

„DE VRIJE SCHOOL”

WAALSDORPERWEG 12

AANMELDING VAN
NIEUWE LEERLINGEN

Dinsdag en Donderdag van half 12 tot half 1